KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Kur'ân'da Sabır ve Mükâfatı

Patience and its Reward in the Qur'an

Hüseyin ÇELİK*

Makale Türü/ Article Information/ Информация о Статье: **Araştırma Makalesi/ Research Article/ Научная Статья**

Atıf / Citation / Цитата

Çelik, H. (2022). Kur'ân'da sabır ve mükâfatı. *Kesit Akademi Dergisi*, 8 (31), 437-457.

Çelik, H. (2022). Patience and its reward in the Qur'an. *The Journal of Kesit Academy*, 8 (31), 437-457.

10.29228/kesit.62363

Geliş/ Submitted/ Отправлено:	10.05.2022
Kabul/ Accepted/ Принимать:	11.06.2022
Yayın/ Published/ Опубликованный:	25.06.2022

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. This article was checked by Intihal.net. Эта статья была проверена Интихал.нет Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. This article is under the Creative Commons license. Это произведение доступно по лицензии Creative Commons.

***Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye, huseyin.celik@hbv.edu.tr**

KESİT AKADEMİ DERGİSİ

ISSN: 2149-9225

The Journal of Kesit Academy

Kur'ân'da Sabır ve Mükâfatı

Patience and its Reward in the Qur'an

Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK

Öz: Sabır kavramı geçmişten günümüze hemen hemen bütün tefsir kitaplarında açıklanmış gerek kelime olarak gerekse de kavram olarak birçok akademik çalışmalara konu olmuş ve hatta tasavvuf geleneğinde konuyla ilgili müstakil eserler yazılmıştır. Ancak son yıllarda neredeyse toplumun her kesiminde meydana gelen sabırsızlık, saldırgan davranışlar, sağduyuyu elden bırakıp şiddete başvurma gibi hususlar nedeniyle sabır kavramını ve bundan önce yapılan hiçbir çalışmada belirtilmeyen sabrın mükafatının neler olduğu hususunu gündeme getirip bu konudaki boşluğu doldurmak amacıyla "Kur'ân'da Sabır ve Mükâfatı" başlığı altında bu çalışmayı hazırlayarak sabrın mükafatının neler olduğuna dikkat çekmek istedik. Biz bu makalemizde, şu veya bu sebepten dolayı toplumda anlam kaymasına uğrayarak yanlış anlaşılan, insanların kendi irade ve yükümlülüklerini bir kenara bırakmalarına neden olan sabır kavramını, sabrın mükâfatının neler olduğunu, muhatabında olumlu etki yapabilmesi ve yaşamının merkezine yerleşmesi için Kur'ân âyetleri ışığında aslî amacına uygun olarak sabrın sözlük ve ıstılahı anlamını, çeşitlerini, insanların olumsuzluklar karşısında takınmaları gereken tavırlarını ve özellikle de Allah katındaki mükâfatının neler olduğunu açıklamaya gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Sabır, iman, sorumluluk, kurtuluş, sabrın mükâfatı.

Abstract: The conceptual perspective of the 'patience (sabr)' has been explained in almost all of the publications on the exegesis of the Qur'an, has been investigated in linguistics/contextualization researches, even several works/pamphlets that cover only 'patience' in Sufism were written. However, in the recent years in parts of the society, like family, traffic, business life, neighbor relations, even in the street impatience/hastiness or aggression has been seen. People tend to be forceful rather than being steady or acting wisely when something bad happens. Hence, we decided to bring forward the concept of 'patience', which is vital to make modern people realize this term that could save the Muslims on both sides, and its reward that has been understudied for years. In this paper, we cover 'patience', in-

cluding its reward, which is semantically misunderstood, due to several reasons, that make people forget about their willpower and responsibility. We aimed to affect the audience positively, and discuss the word 'patience' by supporting it with Quran verses. Instead of giving the lexical information on the word 'patience,' it's types, people's reaction in fatality or trouble, and especially 'patience' and its rewards in the sight of Allah; we try to explain the concept in detail.
Keywords: Patience, faith, responsibility, salvation, reward of patience.

Giriş

Yüce Allah, kendi zâtına ibadet etmesi için yaratmış olduğu insana (Zâriyat, 51/56) bazı sorumluluklar yüklemiş ve hayatını idame ettiği bu geçici dünya hayatında kendisine sunmuş olduğu sınırsız nimetlerle beraber yaratıcısının emirlerine uyup uymadığını sınamak için de ölümü ve hayatı yaratmıştır (Mülk, 67/2).

Yüce Allah, Kur'an'da insana verilen sorumluluklarını hatırlatarak dünyada yaşaması için kendisine sunulan nimetlerle beraber "korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltme ile mutlaka imtihan…" (Bakara, 2/155; Âli-İmrân, 3/186) edileceğini ve dünya hayatının "… sadece bir eğlenceden ve bir oyundan ibaret…" (Ankebût, 29/64) olduğunu belirtmiştir. Bu hatırlatma ve uyarının arkasından Yüce Allah, yukarıda belirtilen hususlar ve benzeri sıkıntı ve meşakkatlerle imtihana tabi tuttuğu insanın bunlara aldırış etmeden sabretmesini, bu konuda örnek olarak geçmiş peygamberlerle beraber (Bakara, 2/124; Mâide, 5/19-25; A'râf, 7/128; Yûnus, 10/98; Yûsuf, 12/ 13-18; 23-34; 83-86; Enbiyâ, 21/83-85; 87-88; Sâd, 38/ 41-44; Sâffât, 37/102-107; 139-144; Kalem, 68/48-49) özellikle Hz. Peygamberin örnek alınmasını (En'âm, 6/34; Ahkâf, 46/33) ve sabrın karşılığını, mükâfatını da yalnızca Allah'tan beklemesini istemiştir (Mü'minûn, 23/111; Âli-İmrân, 3/146).

Kur'an'da sabır konusuyla ilgili pek çok makale kaleme alınmış (Örnek olması bakımından bu konuda yapılan bazı çalışmalar için bkz. Çelik, 2017: 1313-1323; Tutar, 1999: 138-144; Karagöz, 2002: 5-22; Önal, 2008: 51-74) ancak sabrın karşılığı/mükâfatının neler olduğu hakkında görebildiğimiz kadarıyla herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Biz de bu boşluğu doldurmak amacıyla Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'in muhtelif birçok yerinde açıkça belirtmiş olduğu sabrın mükâfatının neler olduğu hususunu **"Kur'an'da Sabır ve Mükâfatı"** başlığı altında bu makaleyi hazırlayarak konuya dikkat çekmek istedik. Ayrıca şunu da ehemmiyetle belirtmek gerekir ki sabrın karşılığını ve mükafatını elde edebilmek için insanın dünya ve ahirette kurtuluşunun vesilelerinden biri olan sabrı (Asr 103/ 1-3) sadece Allah için olmalıdır. Zira her iki cihanda da başarmanın ve mutlu sona ermenin sırrı sabırdır ve sabrın karşılığını hesapsız verecek olan da şüphesiz yalnızca Allah'tır. " اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ .../… *Sabredenlere mükafatları elbette hesapsız olarak verilir*" (Zümer, 39/10).

I. Sabrın Sözlük ve Istılahi Anlamı

Yüce Allah'ın Esma'ül- Hüsna/güzel isimlerinden biri olan Sabûr'un kendisinden türetilmiş olduğu sabır kelimesi Türkçeye Arapçadan geçmiş olup, Kur'ân-ı Kerîm'de yirmi beş farklı âyette geçmektedir. Ayrıca bu kelime Kur'an'ın 100'e yakın yerinde aynı kökten çeşitli isim ve fiil olarak da kullanılmıştır (Abdülbâkî, 1987: 225). [1]Bu kelimenin aslının "صَبَرَ يَصْبِرُ صَبْراً، فَهُوَ صابِرٌ وصَبَّار وصَبِيرٌ وصَبُور" kökünden olduğu belirtilmektedir (İbn Manzûr, 1414: 438). Türk Dil Kurumu'nun hazırlamış olduğu Türkçe sözlükte "acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi... ve olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden beklemek." (*Türkçe Sö*zlük, 1988: 1236) şeklinde açıklanan sabır kavramı Arapça sözlüklerde gerekli durumlarda nefsi "tutmak, engellemek, hapsetmek, dayanmak, güçlü, dirençli ve iradesine hâkim olmak, birisinden öç almak, birisine kefil olmak, cüret ve şecaat/yiğitlik" gibi birçok anlamlara gelmektedir (Taberî, 2000: 253; Cevherî, 1987: 706; Rağıb el-İsfahânî, 1961: 474; İbn Manzûr, 1414: 201, 252, 438; Çağrıcı, 2008: 337; Ünal, 1998: 434; Ece, 2010: 570). Sabır kelimesi terim/ıstılahı anlam itibariyle geldiği veya kullanıldığı farklı yerlere göre mana itibariyle farklılık arz etmiş olduğundan dolayı İslam âlimleri sabır kavramına dair farklı tanımlar yapmışlardır. Bunlardan bazıları şöyledir:

Râgib el- Isfahânî (ö. 502/l018) sabrı; "aklin ve şeriatın gerektirdiği durumlarda nefsi hapsetmek veya nefsine hâkim olmaktır" şeklinde tarif etmiştir (Râgib el- Isfahânî, 1961: 274). Ayrıca bu kelimenin umûmî/genel bir anlam ifade ettiğini ve bu lafzın geldiği farklı yerlere göre farklı anlamlar içerdiğini de söylemiştir. Ona göre "kişinin nefsini bir bela veya musibetten dolayı hapsetmesi/alıkoymasına sabır, bunun tersi/zıddına ise sabırsızlık ve tahammülsüzlük; eğer bu husus savaşta savaşın çeşitli bela, musibet, meşakkat, zorluk ve güçlüklerine karşı kendisini hapsetmesi/alıkoyması ve nefsine hâkim olması şeklinde meydana geliyorsa bu sabra da şecaat/yiğitlik, tersine de korkaklık; yok eğer herhangi bir musibet veya can sıkıcı bir durum karşısında nefsine hakim olup tepki göstermeden susma veya olup biteni saklama, dilini tutma veyahut konuşmama şeklindeki sabra da sır saklama anlamında kitman veya kitmân-i nefs, tersi/zıddına da zillet" denir (Râgib el- Isfahânî, 1961: 273). Ayrıca Râgıb el-İsfahânî sabrın cismanî ve ruhanî olmak üzere iki çeşit olduğunu; bunlardan cismanî sabrın "bedenin güç ve takatının elverdiği ölçüde ağır yükleri kaldırma, hastalıklara göğüs germe gibi mâruz kaldığı meşakkatli işlere ve acılara katlanmak" olduğunu ve ruhanî sabrın ise iki şekilde tezahür ettiğini şöyle ifade etmektedir. Ruhanî sabrın birincisi

[1] Mesela bu kelime Kur'an'da {واستعينوا بالصبر والصلاة} Bakara, 2/45. ayetinde olduğu gibi bazen isim olarak; {يا أيها الذين آمنوا اصبروا وصابروا ورابطوا} Âl-i İmrân, 3/200'de olduğu gibi bazen fiil sığasında; {واصبر على ما أصابك} Lokman, 31/17'de olduğu gibi bazen müfred mazi fiil sığasında;{إن الله مع الصابرين} Bakara, 2/53'de olduğu gibi bazen cem'ı müzekker salim sığasında ve {إن في ذلك لآيات لكل صبار شكور} İbrâhîm, 14/5'de olduğu gibi bazen de mübalağa sığasında geçmektedir.

OPEN ACCESS creative commons COPE

"insana zevk veren, insanın elde etmesini arzuladığı ve canının çektiği şeylerden yararlanmada aşırılıktan sakınmak suretiyle gösterilen sabırdır" ki buna "**İffet**" adı verilir. İkincisi ise, "istenmeyen, hoş olmayan, kötü ve çirkin şeylerin başa gelmesi veya hoşa giden, arzulanan nimetlerden mahrum kalınması durumunda nefsine hakim olup sabırlı davranmaktır" ki buna da "**sabır**" adı verilir (Râgib el- Isfahânî, 1992: 326-327).

İbn Manzûr (1233/1311) sabrın aslının "hapsetmek" olduğunu ve "her şey hapsedilince" ona "sabretti" denildiğini belirtir (İbn Manzûr, 1414: 437). Fahruddîn er-Râzî (ö. 606/1210) ise Râgib el- Isfahânî'ye benzer bir tarif yapmış ve sabrı bedenî ve manevî olmak üzere iki kısma ayırarak şöyle açıklamıştır. Eğer sabır, "bedene meşakkatli, ağır, güç, zahmet veren şeyleri yüklemek ve bunlara tahammül edip katlanmak" manasına gelen şekilde gerçekleşiyorsa buna bedenî sabır, yok eğer "nefsi şehvet gereği ihtiyaç duyduğu veya arzu ettiği şeylerden alıkoymak" anlamına gelen şekilde gerçekleşiyorsa buna da nefsânî/manevî sabır denir (Râzî, 1420: 128-129). Ayrıca Râzî bu konuda kendisinden çokça istifade etmiş olduğu İmam Gazzâlî'ye benzer (Bkz. Gazzâlî,1975: 125-126) açıklamalarda bulunarak **nefsânî**/manevî sabrın, cinsi arzulara karşı koyma şeklinde olursa iffet; bir bela, musibet ve felakete karşı olursa sabır; zenginlik, servet, bolluk ve refah içinde yaşamını sürdürmeye karşı olursa mağrur olma ve hırsın zıddı olan zühd; savaşın sıkıntı, zorluk ve güçlüklerine karşı olursa korkaklığın zıddı olan şecaat/yiğitlik; öfke, hiddet, gazap ve sinirliliği bastırma hususunda olursa sabırsızlık ve telaşın zıddı olan hilm; zamanla insanın başına gelebilecek bela ve musibetlere karşı olursa pişmanlık ve sinirlenmenin zıddı olan سِعَةَ الصَّدْر/ si'at-e sadr/hilm ve hoşgörü; sır saklama ve dili tutma konusunda olursa kitman-ı nefs; malın ve servetin kıtlığı ve azlığına karşı olursa kanaat ve zenginlik hususunda olursa da kendine hâkim olmak ve Yüce Allah'ın bunların tamamını sabır olarak isimlendirdiğini belirtmektedir (Râzî, 1420: 128-129).

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (1878/l942) ise sabrın "kötülüğe katlanmak, her aşağılığa boyun eğmek ve şerre rıza göstermek demek olan tembellik, zillet ve miskinlikten ibaret olan duygusuzluk" olmadığını ve bunun aksine sabrı "acıya katlanmak, onu geçirmek için sebat ve mukavemet etmek" veya "iman ve güzel amel ile hak ve hayır yolunda sebat göstermek" olarak tarif etmiştir (Yazır, 1960: 434). Ayrıca bu hususun "şecaat, sadakat ve mertliğin" şiarı olduğunu ve Allah'ın yardımını celp edecek esbabın birincisi olduğunu ifade etmiştir (Yazır, 1960: 434).

Reşîd Rızâ'nın (1865/1935) yapmış olduğu tarife göre sabır "zorluk ve meşakkatlere karşı tahammül göstererek dayanmak, nefsine hakim olup yenmek ve acele davranmamaktır." Bu tanıma göre sabır, iki ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki sabredilecek durumlar karşısında mukavemet gösterip, direnmektir. Diğeri ise sabredilecek durumlar karşısında direnirken -olumsuz bir durumun meydana gelmemesi için- acele etmemektir. Dolayısıyla bela, musibet ve zorluklar karşısında kişinin gös-

termiş olduğu tavrının sabırlı bir hal olarak nitelendirilebilmesi için bu iki ana unsurun aynı anda bulunması gerekmektedir (Reşîd Rıza, 1990: 2/37).

Toshihiko İzutsu (1914/1993) ise sabrı "Kişinin, içten gelen bir şeyle, ne olursa olsun davasından vazgeçmemesini sağlayan bükülmez bir kararlılık; ruhen belâlar ve acılar karşısında itidali muhafaza edip, her türlü zorluğun orta yerinde kişinin davasının bayraktarlığını yapmakta sebat göstermesi ve bu konuda gerekli güce sahip olması" şeklinde tanımlamaktadır (İzutsu, 1984: 147).

Tasavvufta zahidlerin en önemli meziyetlerinden biri olarak kabul edilen ve aynı zamanda (tasavvufta) bir "makam" ismi olan sabır kavramı genel olarak "elem, acı, sıkıntı, meşakkat, bela ve musibetler karşısında sızlanmayı terk etmenin yanında nefse haz veren şeylerden de uzaklaşmak" veyahut "nefsi telâştan, dili şikâyetten, organları çirkin davranışlardan koruma, nimet haliyle mihnet hali arasında fark gözetmeyip her iki durumda sükûnetini muhafaza etme, Allah'tan başkasına şikâyette bulunmama" olarak açıklanmaktadır. Ayrıca tasavvufta biri kulun kendi iradî fiillerinde, diğeri de iradesinin dışındaki fiillerinde bela ve musibetler anında olmak üzere iki çeşit sabrın olduğu belirtilmektedir (Yılmaz, 2013: 170; Çağırıcı, 1989: 337. Ayrıca bk. Erkaya, 2017: 98). Yukarıdaki genel tanımın dışında mutasavvıfların kendi anlayışlarına göre bu kavramın daha farklı anlamlara geldiği de görülmektedir. Bunlardan bazıları şöyledir.

Sabredilen şeylere göre sabrın farklı mana ve isimlerinin olduğunu belirten alimlerden Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909) sabrı "zorluk ve sıkıntı zamanı geçinceye kadar rızık sıkıntısına Allah için tahammül göstermek, yüzü ekşitmeden acıyı yudum yudum içine sindirmek" (Kuşeyrî, 1991: 266); İbn Ata (ö. 309/922) "bela ve musibetler içinde iken, en güzel şekilde edebe riayet etmek" (Kara, 1995: 81); İbnü'l-A'râbî (ö. 341/952) "bütün bela ve musibetleri gönül rahatlığıyla karşılamak" (Kara, 1995: 81); Ebû Talib el-Mekkî (ö. 386/996) "sabır, nefsin arzularına karşı, insanın içindeki kötü duygulardan temizlenmesi, edepli ve güzel ahlaklı olması" (Mekkî, 1999: 212); Ebû Ali Dekkâk (ö. 405/1015) "kısmet ve takdire itiraz etmemek" (İbn Mülkin, 2009: 206); İmam Gazzâlî (ö. 505/1111) "Rahmanî/ dinî duyguların ve şeytanî/nefsanî duyguların karşılaşması anında Rahmanî duyguların nefsanî arzu ve isteklerin baskısına karşı direnç göstermesi" veya "iyi bir iş yapmak veya kötülükten sakınmak için üzüntüye, acıya, zorluklara, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında nefsin direnç göstermesi veyahut nefsin istek ve arzularına, şehvete zorlayan kuvvet karşısında, dinin icablarını/gereklerini yerine getirmede direnç gösterip sebat etmek" (Gazzaâlî, 1975: 120); Sühreverdî (ö. 632/1234) "Allah'tan yardım beklemek" (Kâşânî, 1992: 240); Cürcânî (ö. 816/1413) "Gerek Allah, gerekse de başkalarından gelen bela ve musibetlerin bir neticesi olarak ortaya çıkan gam, keder ve elemi Allah'tan gayrısına şikâyet etmemek" (Cürcânî, 2003: 206; Serrâc, 1996: 206); Erzurumlu İbrahim Hakkı (1194/1780) "nefsi

OPEN ACCESS creative commons COPE

sabırsızlık telâşından, arzularından men etmek, zevklerinden alıkoymak ve bu kararında devam ve sebat etmek" (Erzurumlu, trs.: 138) ve Harrâz ise "nefsi aklın ve şârî'in murat ettiği bir şekilde hapsetmek" (Harrâz, 2009: 75) şeklinde tarif etmişlerdir. Ayrıca Erzurumlu İbrahim Hakkı sabrı "itaatte sabır", "kötülükleri terketmede sabır", "dünyanın lüzumsuz işlerinde sabır", "şiddet ve belalara karşı sabır" olmak üzere dört kısma ayırmıştır (Bkz. Erzurumlu, trs.: 395).

Yukarıda yapılan tasavvufî açıklama/tariflerden anlaşıldığı üzere genel olarak sabır; fani hayatta kullardan kimin daha güzel işler yaptığının sınanmasının bir gereği olarak kulun "Allah'tan gelen her şeyi, ondan gelmiş olması bilinci içerisinde, Allah'a teslim olmayı, takdirine rıza göstermeyi ve başa gelenleri hoşnutlukla karşılamak gerekir" şeklinde anlaşılmaktadır.

II. Sabrın Çeşitleri

Genel olarak ibadet ederken veya iyi şeyler yaparken veyahut da kötülüklerden sakınırken üzüntüye, acıya, zorluklara, başa gelen sıkıntı ve belâlar karşısında nefsin direnç göstermesi veyahut olumsuzlukları hayra tebdil etmek için gösterilen metanetin sabır olduğunu belirten âlimler anlam itibariyle biri birine yakın birden fazla sabrın çeşitleri olduğunu belirtmişlerdir. Mesela Fahruddîn er-Râzî bedenî ve manevî, bazı mutasavvıflar ise kulun iradî fiillerinde ve bir de kulun iradesi dışındaki fiillerinde bela ve musibetler anında olmak üzere iki çeşit sabır olduğunu belirtirken, İmam Kuşeyrî kulun kendi iradesiyle kesbettiği şeylere gösterdiği sabır, kendi iradesi dışında meydana gelen şeylere gösterdiği sabır, biri de Allah'ın emirlerini yerine getirmede ve yasaklarından da sakınmada gösterilen sabır olmak üzere üç çeşit sabrın olduğunu ve Erzurumlu İbrahim Hakkı ise Allah'ın emirlerini yerine getirirken ibadet ve taatta sabretmek, yasaklarından sakınma hususunda bunları işlememe üzere sabretmek, dünyanın gereksiz, anlamsız, ehemmiyetsiz olaylarına karşı sabretmek ve dünyanın çeşitli bela, musibet ve afetlerine karşı sabretmek olmak üzere dört çeşit sabrın olduğunu belirtmektedir.

Biz, âlimlerimizin görüşlerini mezcedecek şekilde sabrı Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmede ve yasaklarından sakınmada gösterilen sabır ile Yüce Allah'ın kullarını dünyada imtihana tabi tutmak için çeşitli bela ve musibetlerle sınaması sonucu kulun bunlar karşısında gösterdiği sabır olmak üzere iki kısma ayırdık.

1. Yüce Allah'ın Emirlerini Yerine Getirme ve Yasaklarından Sakınmada Sabır

Yüce Allah insanları tevhid inancına iletmek için görevlendirdiği peygamberleri başta olmak üzere tüm insanlık âlemini kendisine kulluk etmeleri için yaratmış (Zâriyat, 51/ 56; Necm, 53/62) ve peygamberlerine de insanları (ümmetlerini) sadece kendisine kulluk etmeye çağırmalarını emretmiştir (Meryem 19/36.; Enbiyâ, 21/92). Peygam-

berlerde Yüce Yaratıcının bu emrine icabet ederek ümmetlerini Allah'a kulluk ve O'na ibadet etmeye davet etmişlerdir (A'râf, 7/59, 65, 73,85; A'râf, 7/128; Kehf, 18/69). Ancak özellikle Peygamberler başta olmak üzere müminler Yüce yaratıcının emirlerini yerine getirirken veya yasaklarından insanları sakındırmaya çalışırken bazı sıkıntı ve meşakkatlerle karşılaşmışlardır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Yazır, 1960: 109; Akseki (Aksekili), 2012: 72); Buhârî, 1979: "Menâkıb", 1745 (No: 4435), 2695 (No: 6975), 322 (No: 4343), 448 (No: 6886); Müslim, trh.: "Menâkıb", 447-449 (No: 286, 287, 288), 127 (No: 827), 2695 (No: 6975); Ahmed b. Hanbel, 1995: 518 (No.8716,2096), 153 (No. 2546, 2692), 264 (No: 8264, 8373); Müslim, trh.: 447-449 (No: 286, 287, 288), 127 (No: 827), 2695 (No: 6975); Ahmed b. Hanbel, 1995: 518 (No:.8716,2096), 153 (No: 2546, 2692), 264 (No: 8264, 8373). Bu sıkıntı ve meşakkatler karşısında daima Allah'a yönelmiş, O'ndan yardım dilemiş, O'na tevekkül etmiş ve sabretmişlerdir. Şunu da unutmamak gerekir ki en zorlu sabır imtihanının muhatapları şüphesiz ki daima peygamberler olmuştur.

İyi bir iş yapmak veya kötülüklerden kaçınmak için üzüntüye, kedere, acıya, meşakkate, başa gelen felaket, sıkıntı, musibet ve belâlar karşısında nefsin karşı koyması veyahut şerri/kötülükleri hayra tebdil etmek için gösterilen çaba, gayret ve metanete sabır denildiğine göre mesela Ceddü'l-Enbiya olarak bilinen halim-selim, yumuşak huylu, sabırlı bir mizaca sahip olan (Hûd 11/75) ve Allah'ın kendine halil/dost edindiği (Nisâ 4/125) Hz. İbrahim başta Nemrutla olan inanç mücadelesinde ateşe atılmak suretiyle hayatta kalıp kalmamak konusunda canıyla/nefsiyle sınanarak ateşe atılmış, daha sonra da -herhalde dünyada insanın başına gelebilecek en büyük imtihanlardan biri olsa gerek- göz bebeği olan oğlu Hz. İsmail'in kurban edilmesiyle imtihan olunmuş (Sâffât, 37/102) ve sonuçta insanlık alemine örnek temsil etmesi için emsalsiz bir davranışta (Mümtehine, 60/4) bulunarak başına gelenlerden dolayı Allah'a isyan etmemiş (Nahl 16/120), O'na yönelmiş, tevekkül etmiş (el-Mümtehine, 60/4) ve olanları sabır ve metanetle karşılayarak Alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olmuştur (Bakara, 2/130). Kur'an, Hz. İbrahim'in Allah'a olan bu engin teslimiyeti sonucunda bütün imtihanları başarıyla geçtiğini ve sonuçta da خليل الله / Allah'ın dostluğuna mazhar olduğunu anlatarak bizlerin de başına gelebilecek olan sıkıntılara karşı Hz. İbrahim ödeneğinde olduğu gibi sabretmeli ve Allah'a tevekkül edip teslim olmayı öğütlemektedir.

Hz. Musa, başta kendisi olmak üzere Firavun' un zulmünden kaçıp kendisine iman etmiş olanlara Firavun ve çevresindekilerden korkmamaları gerektiğini ve Allah'tan yardım dileyip sabretmeleri hususunda kavmine şu telkinlerde bulunmuştur. قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللهِ وَاصْبِرُواۤ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ/ "*Musa kavmine dedi ki: «Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç (Allah'tan korkup günahtan) sakınanlarındır*»" (A'râf, 7/128).

Hz. Yakup, çocuklarının Hz. Yusuf'a karşı planlamış oldukları hile ve desisele-

OPEN ACCESS creative commons COPE

rine inanmadığı halde onların yaptıkları karşısında bir delil ve kanıtı da bulunmadığından onların yalan iddiaları karşısında üzülmüş, Allah'a sığınarak O'ndan yardım dilemiş ve sabretmiştir. وَجَاۤؤُ عَلٰى قَمِيصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍۗ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۗ فَصَبْرٌ جَمِيلٌۗ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ/ "*Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Ya'kub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır*" (Yûsuf, 12/18).

Peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (sav) de diğer peygamberler gibi kavmini Allah'ın birliğine inanmaya, O'nun emirlerine uymaya ve yasaklarından sakınmaya davet ederken kavminin birçok eziyet, sıkıntı ve cefalarına maruz kalmış, hatta O'nun gerçek peygamber olmadığını iddia edebilecek küstahça iddialarına dahi maruz kalmıştır. Bütün bunlar karşısında Hz. Peygamber de diğer peygamber gibi Allah'ın emrine icabet ederek O'na yönelmiş, iltica etmiş, O'ndan yardım, medet dilemiş ve O'na tevekkül ederek sabretmiştir. فَاصْبِرْ كَمَاصَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْۗ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُوْنَۙ لَمْ يَلْبَثُوْٓا اِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍۗ بَلٰغٌۚ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُوْنَ/ "*O halde (Resûlum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vâdedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helâk edilir mi hiç!*" (Ahkâf, 46/35. Hz. Peygamberin maruz kaldığı diğer eziyet ve cefalarla ilgili ayetler için bkz. Nahl 16/127; Meryem, 19/65; Tâhâ, 20/130; Sâd, 38/17; Mü'min, 40/55, 77; Ahkâf, 46/35); Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Kalem, 68/48; Meâric, 70/5; Müzzemmil, 73/10; Müddessir, 74/7; İnsân, 76/24. Ayrıca düğer peygamberlerin kavimlerinin eziyet ve cefalarla ilgili ayetler için bkz. Enbiyâ, 21/85; Sâffât, 37/102), فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوْبِهَاۚ وَمِنْ اٰنَاۤئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى/ "*(Resûlüm!) Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, hoşnutluğa eresin*" (Tâhâ, 20/130. Ayrıca bkz. Nahl, 16/127; Meryem, 19/65; Enbiyâ, 21/85; Sâffât, 37/102; Sâd, 38/17; Mü'min, 40/55, 77; Ahkâf, 46/35; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Kalem, 68/48; Meâric, 70/5; Müzzemmil, 73/10; Müddessir, 74/7; İnsân, 76/24).

Peygamberlerin ümmetleri de peygamberler kadar olmasa da onlar da Allah'ın emirlerini yerine getirmede ve yasaklarından da sakınmada imtihana tabi tutulup sınanmışlardır. Mesela günümüz Müslümanlarına örnek olması babından sahabe arasında kabilesinin putlarını kırması ve İslam tarihinde ilk defa meydana gelen lian/mülâane meselesinde gündeme gelen ve konu ile ilgili ayetlerin nazil olmasına sebep olan (Nûr, 24/6-9); Bedir ve Uhud Gazverilerine katılmış ve Mekke'nin fethi esnasında kabilesinin sancağını/ bayrağını taşımış olan Hilâl b. Ümeyye (Tevbe, 9/117-118. Ayrıca Hilâl b. Ümeyye kıssası için bkz. Çelik, 2018, s. 209-215) ve Abbâsî Halifesi Me'mûn (ö. 218/833) 'un Mu'tezile mezhebinin etkisinde kalıp zamanın tanınmış bilginlerini خلق القرآن / Kur'an'ın mahluk/yaratılmış olduğu fikrini kabul etmeye zorlaması

neticesinde buna karşı çıkan meşhur muhaddis ve fakıh Ahmed b. Hanbel (ö.780/855) örneklerinde olduğu gibi Yüce Allah bazen mü'minleri cihad emrine uyup uymayacakları (Âl-i İmrân, 3/142; Muhammed, 47/31), düşmana karşı başarılı olmak için uyanık olmaları (Âl-i İmrân, 3/200), sabır ve metanetlerini sınama hususunda imtihana tabi tutacağını (Muhammed, 47/31), bazen kendisinin ve Hz. Peygamberin emirlerine uyup uymama konusunda (Enfâ,l 8/46), bazen de özellikle namaz ibadeti (Bakara, 2/45; 153) başta olmak üzere ibadetler hususunda sınava tabi tutulacaklarını belirmiştir.

İslam tarihinde ve hatta günümüzde dahi sabır ve Allah'a teslimiyet konusunda birçok örneğini sunabileceğimiz insanoğlu Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmede ve yasaklarından da sakınmada çeşitli imtihanlara tabi tutulabilmektedir. İnsanın yaratılış sebebi olan "kimin daha güzel işler yapacağının belirleneceği" dünya hayatında Yüce Allah imtihana tabi tuttuğu kullarından şunu istemektedir. İnsanların yaratılış gayesine uygun olarak bu sınavlar karşısında metanetini kaybetmeden sabır ipine sarılmalarını, kendisinin sabredenlerle beraber olacağını ve hayırlı akıbetlerin daima sabredenlerin olacağını belirtmiştir. Bundan dolayıdır ki başa gelen bela ve musibetler karşısında kula düşen görev gerek Allah'ın emirlerini yerine getirirken gerekse de yasaklarından sakınırken karşılaşmış olduğu sıkıntı, meşakkat ve zorluklar karşısında Allah'a tevekkül edip sabretmesidir. Zira Allah, daima sabredenlerle beraberdir (Bakara, 2/153, 249; Enfâl, 8/46).

2. Yüce Allah'ın Kullarını Dünyada İmtihana Tabi Tutmak İçin Çeşitli Bela ve Musibetlerle Sınaması Sonucu Kulun Gösterdiği Sabır

Allah tarafından yeryüzünü mamur ve idare etmek (Bakara 2/30) için en güzel şekilde yaratılan (Tîn, 95/4) insan aynı zamanda yaratıcısı tarafından yaptığı işlerinin iyimi, yoksa kötümü olduğunun belirlenmesi için bir imtihana tabi tutulacağı (Bakara, 2/214; Âl-i İmrân, 3/1186; Kehf, 18/7; Enbiyâ, 21/35; Mülk, 67/2; İnsân, 76/2), başıboş bırakılmayıp (Kıyâmet, 75/36) murakabe altında tutulacağı ve dünyada sahip olduğu varlıklar hususunda "*biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek*" (Bakara, 2/155) sınanacağı belirtilmiştir. Bundan dolayıdır ki insan gerek Allah tarafından sınanmak için başına gelebilecek " ölüm acısı, çoluk-çocuklarıyla imtihan, fakirlik, sel ve deprem gibi yıkıcı tabii afetler" gerekse de insanın kendi elleriyle yapmış oldukları hataları yüzünden başına gelen felaketler (Nisâ, 4/79; Şûrâ, 42/30), bazen de sırf inançlarından dolayı İslam karşıtı kişilerin zulüm, işkence ve kötülüklerine maruz kaldıkları karşısında daima metanetini korumalı, dünyadaki bu sıkıntıların gelip geçici olduğunu ve başına gelen bütün bunların bir imtihan olduğunun bilinci içinde olmalı ve sıkıntılara soğukkanlılıkla mukavemet göstermelidir. Özelliklede aklın ve dinin gösterdiği yolda sebat etmeli ve mükâfatını yalnızca Allah'tan bekleyerek sabretmelidir. Zira bütün sıkıntıların dermanı sabırdır. Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki sabır "*sabreden, dürüst olan, Allah huzurunda boyun büken,* (emanetçisi olduğu malını)

OPEN ACCESS creative commons COPE

hayra harcayan ve seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler (içindir)" (Âl-i İmrân, 3/17).

Yüce Allah geçmiş peygamberlerin Allah'ın sınanmak için verdikleri bela ve musibetlere karşı verdiklerine sabrettiklerinden dolayı övmüş (Sâd, 38/44) bizlerin de Allah'a ve Resulüne inanan kullar olarak mükâfatını kendisinden beklemek suretiyle sabır ehli olmamızı istemiştir. Zira Allah hiçbir zaman kişinin başına gelen felaket ve eziyetlere karşı sabreden kulunun mükâfatını zayi etmez.

III. Sabrın Mükâfatı

Daha önceden de belirtmiş olduğumuz üzere Kur'an'ı Kerim'in 100'e yakın yerinde aynı kökten çeşitli isim ve fiil olarak geçen sabır, fazileti, önemi ve mevkiinin son derece büyük olduğu belirtilmektedir. Yüce Allah bela ve musibetler karşısında bütün peygamberlerine sabretmelerini emrettiği gibi Kur'an'ın on sekiz yerinde Hz. Peygambere (Yûnus, 10/109; Hûd, 11/49, 115; Nahl, 16/127; Kehf, 18/28; Tâhâ, 20/130; Rûm, 30/60; Sâd, 38/17; Mü'min, 40/55, 77; Ahkâf, 46/35; Kâf, 50/39; Tûr, 52/48; Kalem, 68/48; Meâric, 70/5; Müzemmil, 73/10; İnsân, 76/24; Müdessir, 74/7) ve muhtelif sure ve ayetlerde de mü'minlere başlarına gelebilecek olumsuzluklar karşısında sabretmelerini emretmiş (Bakara, 2/45, 153; Âl-i İmrân, 3/200; Enfâl, 8/46; Ahkâf, 46/35), sabredenlere vermiş olduğu mükâfatını da başka hiç bir şeye vermediğini ve yalnız sabredenlere, mükâfatlarının hesapsız ödeneceğini belirtmiştir (Zümer, 39/10). Yüce Allah'ın gerek emirlerini yerine getirip yasaklarından sakınan, gerekse de dünyada karşılaştığı çeşitli bela ve musibetler karşısında kulun göstermiş olduğu sabra karşılık olarak vaad etmiş olduğu mükâfatların neler olduğuna gelince, onları şöyle sıralamak mümkündür.

1. Allah Sabredenlerle Beraberdir

İnsanoğlunun yaşamı boyunca Rabbinin kendisine bahşetmiş olduğu nimetlerin tamamına sürekli olarak şükretmek ve özellikle de ihsan mertebesinde bunu yapmak elbette kolay olmayacaktır. Zira insan yaşamını boyunca çeşitli imtihanlarla sınanacak, biri dahili, diğeri harici iki büyük düşmanla mücadele edecektir. Bir taraftan insan nefsinin heva ve hevesi, diğer taraftan da bin bir türlü dünyanın sıkıntı, meşakkat ve olumsuzluklarına karşı mücadele edecek ve bunlara karşı müdafaa ve mukabele etmek için savaşacak; bu uğurda çeşitli zahmet ve meşakkatlerle karşı karşıya kalacaktır. Böylesi bir durumda eğer insan ruhen ve bedenen bunlara karşı mücadele etmez, zorluklara göğüs gerip metanetle sabretmezse Yüce Allah'ın yardımı "meuneti ilahîyenin" vesilelerinden birini zayi etmiş olur ve sıkıntılarla baş edemez durumuna düşer. En ufak bir tehlike, dert, tasa ve elem karşısında korkmaya, ürkmeye ve sızlanmaya başlar (Yazır, 1960: 544) ve ümitsizliğe düşer. Halbuki müminin hayatında hiçbir zaman ümitsizliğe yer yoktur (Yûsuf, 12/87; Hicr, 15/55; Zümer, 39/583). Ayrıca Şunu unutmamak gerekir ki hayatta başarmanın ilk ve son şartı sabırdır.

Yüce Allah'ın esmai hüsnasından/güzel isimlerinden biri de "sabur"dur. Her

kim başına gelen sıkıntı ve meşakkatler karşısında sabırlı davranırsa şüphesiz Yüce Allah'ın gücü ve kudretinin varlığını kendisinde hisseder ve kâinatta yalınız olmadığının bilinci içerisinde hayat mücadelesine devam eder. Zira Allah sabırlı müminlerin dostu ve hamisidir. Dualarına icabet ve yardım etmek için daima onlarla beraberdir. Çünkü mümin kimse Rabbine iman etmiş, O'nun güven şemsiyesi altına sığınmış, Allah da Hz. Peygambere eğer "*Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm*" demiş (Bakara, 2/186) ve hiçbir zaman kulunu yalnız bırakmayacağını (Bakara, 2/153, 249; Enfâl, 8/46) ve onlara "*şah damarından daha yakın*" olduğunu belirtmiştir (Kâf, 50/16; Vâkıa, 56/85). Genel olarak Yüce Allah'ın inanan bütün kullarıyla olan bu beraberliğinin yanı sıra bir de özelde Allah kendisine iman etmiş, dünya imtihanında çeşitli bela ve musibetlerle sınanmış ve bütün meşakkatler karşısında Rabbine sığınarak sabretmiş olan kullarının yanında olduğunu Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde açık ve net bir şekilde belirtmiştir. Bu da Allah'ın sabırlı olan kullarına bir mükâfatıdır. Kur'an'da Allah'ın sabredenlerle beraber olduğunu belirten ayetlerden bazı örnekler.

a) يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اسْتَعِيْنُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۗ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ/ "*Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir*" (Bakara, 2/153).

İbn-ı Kesir (ö. 774/1373) Yüce Allah'ın فَاذْكُرُوْنِيْٓ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ/ "*Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!*" (Bakara, 2/152) ayetinde kendisine şükredilmesini ve nankörlük yapılmamasını kullarına emrettikten sonra bu ayette de Allah'tan kulun başına gelen felaket ve sıkıntılardan dolayı dua etmelerini ve sabra sarılmalarını emretmektedir. Çünkü kul içinde bulunduğu nimetler karşısında ya Rabbine şükredecek veya başına gelen sıkıntılardan dolayı sabredecek ve Yaratanına sığınacaktır (İbn Kesîr (1969, s. 1/196). Şunu da unutmamak gerekir ki bela ve musibetlere tahammül edebilmenin en güzel yolu da dua ve sabırla Allah'a sığınmaktır.

b) ... قَالَ الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوا اللّٰهِ كَمْ مِّنْ فِئَةٍ قَلِيْلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيْرَةًۢ بِاِذْنِ اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ/ "*…Allah'ın huzuruna varacaklarına inananlar: Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir, dediler*" (Bakara, 2/249).

Yukarıdaki ayette İsrâiloğullarının Amâlikalılar'la yapmış oldukları savaşlarda yenilgiye uğramalarından dolayı İsrâiloğullarının lideri konumundaki kişiler Hz. Musa'dan sonra gelecek olan bir peygamberden düşmanı yenmek ve kaybettiklerini geri almak için ordularının başına bir kral/kumandan seçilmesini isterler. Bunun üzerine peygamberleri de kumandan olarak onlara Tâlût'u önerir. Ancak onlar ilk önce buna itiraz ederler ve daha sonra peygamberin İsrâiloğullarının ulularına yaptığı bazı açıklamalardan sonra Tâlût'un komutanlığını/krallığını kabul ederler. İsrâiloğulları tarafından benimsenen Tâlût bir ordu hazırlayıp Amâlikalılar'la savaşmak için sefere çıkar. Ancak Tâlût'un komutasındaki askerler Amâlika ordusunun başında bulunan iyi bir

OPEN ACCESS creative commons COPE

savaşçı ve komutan olan Câlût'u ve komutasındaki güçlü orduyu görünce telaşlanmaya ve korkmaya başladılar ve " ... قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ .../... *Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur, dediler*". Ancak Tâlût'un ordusu içerisinde sayıları az da olsa sağlam imana ve cesarete sahip olan mücahitler de vardı. Bunlar imanları gereği savaş için gereken tedbirleri aldıktan sonra Allah yolunda cihad edenlerin mutlaka O'nun yardım ve inayetine mazhar olacaklarını, tarihte "… *Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yendiğini*…" (Bakara, 2/249) ve Allah'ın daima "*sabredenlerle beraber*" olduğu (Bakara, 2/153, 249; Enfâl, 8/46, 66) bilinci içerisinde Allah'tan yardım dileyerek kendilerine sabır, metanet ve sebat vermesi için dua ve niyazda bulundular. Bu sabır, sebat ve niyaz neticesinde Allah'ın izniyle düşmanı yendiler (Diğer örnekler için bkz. Enfâl, 8/45-46; 65-66). Bundan da anlaşılıyor ki Yüce Allah mümin kulu dünya imtihanındaki sınamalara karşı üstüne düşen sorumlulukları yerine getirirken O'na yöneldiğinde, O'ndan yardım isteyip niyazda bulunduğunda, O da hiçbir zaman kendisine yönelen kulunu yalnız bırakmadığını, ona şah damarından daha yakın olduğunu ve daima sabredenlerle beraber olduğunu belirtmiştir.

2. Allah Sabredenleri Sever

Müminin bu fani dünyadaki en büyük emeli ve gayesi şüphesiz ki Allah'ın onu sevdiğini ve ondan razı olduğunu bilmesidir. Bunun için de hayatının bütün safhalarında bu gayenin gerçekleşmesi için gayret sarfeder. Başına bir bela veya musibet geldiğinde başa gelene boyun eğmeden, zaafa, gevşeklik ve yılgınlığa düşmeden hemen Allah'a yönelir ve sıkıntılara göğüs gererek sabreder. Zira Allah'ın sabredenleri yalnız bırakmadığını ve sevdiğini yakinen bilir. Bundan dolayı da mümin "Allah'ın sabredenleri sevdiği" (Âl-i İmrân, 3/146) bilincini hayatının merkezine yerleştirerek yaşamını sürdürür.

Müşriklerin Müslümanlar karşısında ağır bir hezimete uğradığı Bedir gazvesinin intikamını almak için 3 bin kişilik bir orduyla başlatmış oldukları Uhud gazvesinde Müslümanlar başta Hz. Hamza, Mus'ab b. Umeyr ve meleklerin yıkadığı "Gasilü'l-Melâike" olarak bilinen Hanzala (Çakın, 1997: 51) ile beraber 70 kadar şehit vermiş ve bu savaşta Hz. Peygamber'in mübarek dişi kırılmış ve yanağından da ağır yaralanmıştı.

Yüce Allah Müslümanların Uhud gazvesinde Peygamberlerinin emirlerini dinlememeleri ve dünya malına meyletmeleri sebebiyle başlarına gelen musibetin kendi kusur ve ihmalkarlıklarından kaynaklandığını (Âl-i İmrân, 3/165), böylesi çetin bir durumda kesinlikle musibetlerle mücadeleden kaçınmamalarını, üzüntüye kapılıp gevşeklik göstermemelerini (Âl-i İmrân, 3/139) ve bunu sabırla karşılayıp inançlarında sebat etmeleri gerektiğini (Âl-i İmrân, 3/144), zira sonunda inananların üstün geleceğini (Âl-i İmrân, 3/139) belirttikten sonra kendilerinden önce nice peygamber ve taraftarlarının gelip geçtiği, onun için de Hz. Peygamberin sadece bir peygamber olduğu,

O'nun ölmesi veya öldürülmesi durumunda inançlarından vaz geçmemelerini ve bu durumu sabırla karşılamaları gerektiğini müminlere hatırlattıktan (Âl-i İmrân, 3/144) sonra bu defa savaş alanında paniğe kapılıp mücadeleyi bırakan Müslümanlara şu uyarıyı yapmaktadır: وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ/ "*Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever*" (Âl-i İmrân, 3/146). Bu âyette Hz. Muhammed'in öldürüldüğü haberi üzerine panik ve telaşa kapılıp savaş meydanını terkedip kaçan müminlere bir uyarı ve sitem vardır. Bir bakıma müminlere: "Geçmiş peygamberlerin ümmetleri sayıca düşmanlarından daha az, savaş araç ve gereçleri bakımından daha zayıf olmalarına rağmen peygamberleriyle birlikte düşmanlarına karşı şiddetle savaştılar, onlar da Allah yolunda yaralandı ve şehit oldular, ama düşman karşısında gevşeklik ve zaaf göstermediler, onlara boyun eğmediler, sabır ve metanetle mücadele ettiler. Bu sebeple Allah'ın rızasını, sevgisini ve zaferi kazandılar. Siz ise yalan haberin yayılmasıyla perişan olup dağıldınız!" denilmektedir (Karaman vd. (2014, s. 1/685-686).

Sonuç olarak Müslüman bela veya musibetler karşısında giriştiği hak yolda mücadelesini sekteye uğratacak her türlü davranışlardan kaçınmalı, yılgınlığa düşmeden sıkıntılara göğüs gererek sabretmeli, işin neticesini Allah'a havale edip mükafatını yalnızca O'ndan beklemelidir. Zira Allah hiçbir mücadeleyi karşılıksız bırakmaz (Âl-i İmrân, 3/115; Nûr, 24/38; Zümer, 39/35; Şûrâ, 42/23), daima sabredenlerle beraberdir (Bakara, 2/253; 249; Enfâl, 8/46;66) ve sabredenleri sever (Âl-i İmrân, 3/146). Bu bilinç ve iman müminin dünya ve ahiret saadetinin kaynağını oluşturur.

3. Allah Sabredenlere Yardım Eder ve Muzaffer Kılar

Sabırlı ve mümin olan kişi aynı zamanda munis insandır. O, İyi ameller işleyen, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin Allah'ın yardımına mazhar olacağını, kurtuluşa ereceklerini (Asr, 103/3) ve zafere ulaşacaklarını bilir. Çünkü o, Allah'ın hiçbir zaman darda kalmış, O'na yönelmiş, çeşitli mihnetlere sabretmiş kulunu yalnız bırakmadığını, onunla beraber olduğunu (Bakara, 2/153; 249; el-Hadîd, 57/4), ona şah damarından daha yakın olduğunu (Kâf, 50/16; Vâkıa, 56/85), ondan yardımını esirgemediğini ve Hz. Musa kıssasında belirtilmiş olduğu üzere "... وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِي اِسْرَاۤءِيْلَ بِمَا صَبَرُوا" (A'râf, 7/137) Allah'ın sabırlı kullarına vermiş olduğu yardım ve zafer sözünü yerine getiren olduğunu ve onları ne pahasına olursa olsun muzaffer kılacağını bilir (Âl-i İmrân, 3/123; 126;139;200; Tevbe, 9/25; 116). Zira bu Allah'ın inanan kullarına bir vaadidir (Rûm, 30/5-6) ve Allah asla vaadinden dönmez (Âl-i İmrân, 3/9). Hz. Peygamber (sav), "şüphesiz her zorluğun yanında bir kolaylığın, her sıkıntının yanında bir kurtuluşun; kişinin hoşlanmadığı şeylere karşı sabretmesinde birçok hayrın olduğunu ve zaferin ise sabır neticesinde geldiğini" (Ahmed b. Hanbel, 1995: 245 (No: 8716)) buyurarak müminin dünyadaki sabrının mükafatına ve faziletine işaret etmiştir. İşte bu

OPEN ACCESS creative commons COPE

bilinç ve inanç müminin dünyada başına gelebilecek bütün dünyevi sınanmalara karşı gücünü, direncini ve sabrını arttıran bir hususiyettir.

4. Allah Sabredenleri Över

Yüce Allah Kur'an'ın birçok ayetinde dünya imtihanında müminin başına gelen hastalık, sıkıntı, fakirlik, naçarlık ve çeşitli meşakkatlere karşı inancının bir gereği olarak sabreden kuluyla beraber olduğunu, onu sevdiğini, onu yalnız bırakmadığını, ona yardım ettiğini ve muzaffer kıldığını belirttiği gibi aynı zamanda bu sıkıntılara göğüs gerip sabretmesinden dolayı da Bakara suresinde ... وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ صَدَقُوا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ/ "*… Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Müttakîler ancak onlardır*!" (Bakara, 2/177) onu sözüne sadık "Muttaki" sıfatıyla anıp övmüş, Sâd suresinde ise Allah'tan korkan, fakirlere karşı cömert, takva sahibi ve Allah'ın lütfettiği nimetlere karşı daima şükreden bir kul olan Hz. Eyyub'un Şeytanın onu yoldan çıkarmak için gösterdiği çaba neticesinde servetini ve çoluk çocuğunu kaybetmesi (Bkz. Taberî, 1407: 322-325; Sa'lebî, trs.:117-121); 18 yıl süren müzmin bir hastalığa yakalanması (Sa'lebî, trs.: 122; İbn Kesîr, 1986: 223) ve tüm bu olumsuzluklar karşısında Hz. Eyyub'un Rabbine " …أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ/… *Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin*" (Enbiyâ, 21/83) niyazında bulunup sabretmesini örnek vererek onu şöyle övmüştür. ...إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ/ "*…. Gerçekten biz Eyyub'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O, ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi*" (Sâd, 38/44).

Sonuç olarak Yüce Allah geçmiş peygamberlerin Allah'ın verdiklerine sabrettiklerinden dolayı övmüş, mümin de Allah'ın verdiklerine sabretmesi halinde onu yalnız bırakmayacağını, çekmiş olduğu sıkıntılara karşı göstermiş olduğu sabır ve metanetinden dolayı muttakîler zümresine ilhak edip öveceğini ve kulun sabır ehli olmasını istemiştir.

5. Allah Sabredenleri Cennetin En Yüksek Makamıyla Mükâfatlandıracak ve Onlar Orada Melekler Tarafından Hürmet ve Selamla Karşılanacaklar

Ahiret hayatında başka bir ifadeyle Kıyamet gününde insanlar içinde en mutlu ve mükafatı en yüksek insanlar şüphesiz ki dünya hayatında başına gelen sıkıntı ve meşakkatler karşısında Allah'a yönelerek O'dan yardım dileyen sabırlı kimselerdir. Onlar dünyada başlarına gelen sıkıntı ve meşakkatlere karşı sabretmelerinin karşılığı olarak ahirette cennetin en yüksek makamıyla mükâfatlandıracak ve onlar orada selam, hürmet ve saygıyla karşılanacaklardır (Furkân, 25/75).

Yüce Allah sabreden kullarını dünyada yalınız bırakmadığı gibi ahirette de onları yalınız bırakmayacak, dünyada sabretmelerinin karşılığını hakkıyla verecek, onlara cenneti ve (cenetteki) ipekleri lütfederek (İnsân, 76/12) onlar için إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ/ "*Bugün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim; onlar, hakikaten muratla-*

rına erenlerdir." (Mü'minûn, 23/111) diyecektir. Onlarda Yüce Allah'ın kendilerine vaad etmiş olduğu cennetine "… *babalarından, eşlerinden ve çocuklarından sâlih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacak*" (Ra'd 13/23), onları orada selam ve hürmetle karşılayıp (Furkân, 25/75) onlara: سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ/ "*Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir*!" diyeceklerdir (Ra'd, 13/24). İşte dünyada Allah'ın hoşnutluğunu ve rızasını kazanmak için türlü türlü bela ve musibetlere karşı Allah'a boyun eğmenin, sıkıntılara göğüs germenin ve sabretmenin ahiretteki mükafatı budur. Çünkü Allah, "*Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlandırandır*" (Nahl, 16/96).

6. Allah Sabredenlerin Mükâfatını En Güzeliyle ve Kat Kat Fazlasıyla Mükâfatlandıracak

Kulun dünyadaki sınanması daha önceden de belirtmiş olduğumuz gibi sadece bela, musibetler yani "açlık, fakirlik; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz veya tamamen azaltma" (Bakara, 2/155) şeklinde olmayıp bazen de Allah'ın kuluna sunmuş olduğu nimetler/zenginlikler (Neml, 27/40) veya Allah'ın emirlerine uyup, yasaklarından kaçınma konusunda da olabilmektedir.

Müminin dünyadaki imtihan ve sınanması ne şekilde olursa olsun, eğer kul bütün sınanmalar karşısında boynunu büküp Allah'a yönelir, Yüce Allah'ın " dilediğini zengin, dilediğini fakir (Bakara 2/245), dilediğini izzet sahibi, dilediğini alçaltıp rezil eden (Âl-i İmrân, 3/26; Ra'd,13/39), dilediğini bağışlayan, dilediğini cezalandıran (Âl-i İmrân, 3/129; el-Mâide, 5/40; Ra'd 13/39), göklerde ve yerde ne varsa hepsinin O'nun olduğu (Âl-i İmrân, 3/129), O'nun mülkünde mutlak tasarruf sahibi olduğu (Mülk, 67/1) ve gücünün her şeye kadir olduğu (Bakara, 2/20; el-Mâide, 5/40; Nûr, 24/45; Mülk, 67/1); kulun yaptığı işlerden dolayı başına gelen bela ve sıkıntıları da Allah'a boyun eğmek, iltica ve dua etmek vasıtasıyla affedeceği" (Ra'd, 13/39) bilinci içinde sabrederse, Allah da onun duasını kabul eder (Bakara, 2/186) ve yalnız bırakmaz (Bakara, 2/45; 153); sabrettiğinden dolayı da onu en güzel şekilde kat kat fazlasıyla mükafatlandırır ve şüphesiz Allah'ın mükafatı daha üstündür (Bakara, 2/261; En'âm, 6/160; Nah,l 16/96; Kasas, 28/54, 80; el-Ahzâb, 33/35; Zümer, 39/10; Mü'min, 40/40). Zira Allah zengindir (Muhammed 47/38) ve insanların yanındaki "*(dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bâkidir. Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını verecektir*" (Nahl, 16/96).

7. Allah Sabredenleri Bağışlanma, Rahmet ve Hidayetle Müjdelemiştir.

Kur'an- Kerim'de " البشارة /Müjde" kelimesi إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَٰئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَ**أَبْشِرُوا** بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ/ "*Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vâdolunan cennetle **sevinin**! derler*" (Fussilet, 41/30), وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللهِ لَهُمُ

OPEN ACCESS creative commons COPE

الْبُشْرٰىۚ فَبَشِّرْ عِبَادِۙ / *"Tâğut'a kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere **müjde** vardır. (Ey Muhammed!) Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı **müjdele**. İşte Allah'ın doğru yola ilettiği kimseler onlardır. Gerçek akıl sahipleri de onlardır*." (Zümer, 39/17-18) ayetlerinde görüldüğü üzere genel olarak iyi, güzel eylemlerden sonra kullanılan bir ifadedir (Ayrıca bkz. Bakara, 2/25, 97,119, 155, 213, 223; Âl-i İmrân, 3/45, 126, 171; Tevbe, 9/112; Yûnus, 10/2, 87; el-Hac, 22/34, 37; el-Ahzâb, 33/47; es-Saf 61/13). Ancak bu kelime bazen de بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً / *"Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu **müjdele**!"* (Nisâ, 4/138); إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ *"Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler (yok mu), onlara acı bir azabı müjdele!"* (Âl-i İmrân, 3/21) ve وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ... *"... (Ey Muhammed)! o kâfirlere elem verici bir azabı müjdele!"* (Tevbe, 9/3) ayetlerinde görüldüğü gibi nifak ve küfür ehlinin dert, tasa, sıkıntı ve kötü eylemlerinden sonra onları küçük düşürmek, onlarla alay etmek ve aşağılamak için sınırlı bir şekilde de olsa istihza için kullanıldığına da şahit olmaktayız (Bkz. Râzî, 1420: 246; Şevkânî, 1414:463;| eş-Şe'râvî,1997: 2675).

Yüce Allah " البشارة /Müjde" kelimesini Bakara suresinin 155. ayetinde ehl-i imanın dünya hayatında "biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve fakirlikle" sınandığını ve bu sınanma neticesinde başarılı olan sabır ehlinin ahiret hayatında elde edecekleri mükafatlar için Hz. Peygamberin lisanıyla "Sabredenleri müjdele!" ifadesiyle müjdelenmelerini emretmiş ve yine aynı surenin 157. ayetinde ise bu müjdenin "bağışlanma, rahmet ve hidayet/ doğru yol" olduğunu şöyle açıklamıştır: " أُوْلَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُوْلَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ/ *"İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlaradır. Ve hidayet/doğru yolu bulanlar da onlardır*" müjdesini vermiştir (Bakara, 2/157). Böylece Yüce Allah müminlere yeryüzünde başlarına gelen bela ve musibetlerden ötürü gevşeklik göstermemelerini, üzülmemelerini, sebat gösterip sabretmelerini (Âl-i İmrân, 3/139), bunun bir imtihan olduğunu (Bakara, 2/214; Âl-i İmrân, 3/1186; Kehf, 18/7; Enbiyâ, 21/35; Mülk, 67/2; İnsân, 76/2), dünyadaki her şeyin geçici, ahiret hayatının ise kalıcı ve ebedî olduğunu (Kehf, 18/46; el-A'lâ, 87/16-17); ahirette vaad edilen "bağışlanma, rahmet ve hidayet" mükafatlarına kavuşabilmek için iman, salih amel ve sabır ehli olmanın zaruri olduğunu (Asr, 103/1-3) ve sonuçta bu güzel mükafatlara ancak sabredenlerin kavuşabileceklerini belirtmiştir (Bakara, 2/157. Fussilet, 41/30, 35).

Sonuç

Yüce Allah kendisine ibadet etmesi için yaratmış olduğu insana Sünnetullah'la ilgili bazı sorumluluklar yüklemiş ve dünya hayatında hayatını idame etmesi için bahşetmiş olduğu sınırsız birçok nimetle beraber yaratıcısının emirlerine uyup uymadığını sınamak için de ölümü ve hayatı yaratmıştır. Ayrıca Yüce Allah yaratmış olduğu kulunun yaratılış amacı doğrultusunda birey ve toplum olarak onun vazifelerini ve yükümlülüklerini açıklayan ve onun için bir hidayet rehberi olan Kur'ân-ı Kerim'i indirmiş ve

onun kendisine yüklediği mükellefiyetleri, yükümlülükleri ve vazifeleri ondan çıkarmasını istemiştir (Cora, 2020: 602). Yüce Allah'ın insana yüklemiş olduğu ve Kur'an'ın birçok yerinde belirtmiş olduğu sorumluluklarından bir tanesi de insanın başına gelebilecek olan çeşitli bela ve musibetler karşısında sabretmesidir.

İnsan için hidayet rehberi olan Kur'an'da (Cora, 2020: 602). Yüce Allah, insana verilen sorumluluklarını açıklayarak dünyada yaşaması için kendisine sunulan nimetlerle beraber "*korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltme ile mutlaka imtihan…*" (Bakara, 2/155; Âli-İmrân, 3/186) edileceğini ve dünya hayatının "*… sadece bir eğlenceden ve bir oyundan ibaret…*" (Ankebût, 29/64) olduğunu belirtmiştir. Bu açıklama, hatırlatma ve uyarının arkasından Yüce Allah, yukarıda belirtilen hususlar ve benzeri sıkıntı ve meşakkatlerle imtihana tabi tuttuğu insanın bunlara aldırış etmeden, şikâyet etmeden, Allah'ın takdirine boyun eğerek sabretmesini, bu konuda örnek olarak geçmiş peygamberlerle beraber özellikle Hz. Peygamberin hayatının örnek alınmasını ve sabrın karşılığını, mükâfatını da yalnızca Allah'tan beklemesini istemiştir.

Sabır, insanın iman ve salih ameli vasıtasıyla kazanmış olduğu güzel bir haslet ve melekedir. Dünyada insanın karşılaştığı nefse ağır gelen ve dayanılması zor olan şeylere katlanmak ve uhrevî kurtuluşa ermek ancak iman, salih amel ve sabırla mümkündür. Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmak, İslam'ı yüceltmek için gayret göstermek, zulme ve zalime karşı koymak, hakkı ve hakikati savunup ayakta tutmak da ancak müminlerin özelliklerinden biri olan sabırla mümkündür. Şunu unutmamak gerekir ki hayatta insanın başına gelebilecek bütün olumsuzlukların üstesinden gelebilmek ancak sabırla mümkündür. Sabır, her müminin bürünmesi gereken vazgeçilmez kalkanı/silahı, kurtuluşunun anahtarı ve dünya ve ahiret saadetinin vazgeçilmez hasletidir.

Müminin dünyada çekmiş olduğu sıkıntı ve meşakkatlere karşı göstermiş olduğu sabrın mükafatına gelince Yüce Allah, sabrın mükâfatının neler olduğunu Kur'an-ı Kerim'de "Allah'ın sabredenlerle beraber olduğunu, sabredenlere yardım edip onları muzaffer kıldığını, sabredenleri övdüğünü, sabredenleri sevdiğini, sabredenleri cennetin en yüksek makamıyla mükâfatlandıracağını ve onların orada melekler tarafından hürmet ve selamla karşılanacaklarını, sabredenlerin mükâfatını en güzeliyle ve kat kat fazlasıyla mükâfatlandıracağını, sabredenleri bağışlanma, rahmet ve hidayetiyle müjdelediğini" açıkça belirtmiştir. Şunu da ehemmiyetle belirtmek gerekir ki insanın dünya ve ahirette kurtuluşunun vesilelerinden biri olan sabrı Allah için olmalıdır. Zira her iki cihanda da başarmanın ve mutlu sona ermenin sırrı sabırdır ve sabrın karşılığını hesapsız verecek olan da şüphesiz yalnızca Allah'tır. اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ/ "*… Yalnız Sabredenlere, mükafatları elbette hesapsız olarak verilir.*" (Zümer 39/10). Mükâfatları Allah tarafından hesapsız verilen kullar ise " لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا /... الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَداً رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... ***Onlara, içinde ebedî kalacakları,***

OPEN ACCESS creative commons COPE

zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur" (Mâide, 5/119).

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent

KAYNAKÇA

Abdülbâkî, M. F (1987). *el-Muʿcemü'l-müfehres li-elfâẓi'l-Ḳurʾâni'l-Kerîm*. Çağrı Yayınları.

Ahmed b. Hanbel, A. M. H. (1995), A. M. *el-Müsmed* (Cilt 1-8). Dârü'l-Hadis.

Akseki (Aksekili), A. H. (2012). *Ve'l-Asr Suresinin Tefsiri / Asr Sûresi Tefsiri*. Ögü Yayıncılık.

Buhârî, M.İ. (1979). *el-Câmiʿu'ṣ-Saḥîḥ* (*Sahih-i Buhârî*) (Cilt 1-8). (1. Baskı). el-Mektebetü'l-İslâmî.

Cevherî, İ. C. (1987), *es-Sıhâh Tâcü'l-Luga ve Sıhâhu'l-Arabiyye* (Cilt 1-6). (4. Baskı). Dârü'l- 'İlm li'l-melâyîn.

Cora, M. (2020). İslâmî Bireyin ve Toplumun Oluşmasında Kur'ân'ı Anlama/Yaşama Sorunu: Derûnî ve Yüzeysel Okuma, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 602-603.

Cürcânî, A.M. (2003). *Mü'cem et-Ta'rifât*. Muhammed Abdurrahman.

Çakın, K. (1997). *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* (Cilt. 16, ss. 51). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çağrıcı, M. (2008). *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* (Cilt. 35, ss. 337-339), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Çelik, H. (2018). *Kur'an'da nifak -münafıkların özellikleri-*. Fecr Yayınları.

Çelik, H. (2017). Asr suresine göre insanın kurtuluşu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 1313-1322.

Ece, H. (2010). *İslam'ın temel kavramları* (3. Baskı). Beyan Yayınları.

Erkaya, M. E. (2017). *Kur'an kaynaklı tasavvuf kavramları*. Otto.

Erzurumlu, İ. H. Erzurûmî (trh.). *Mârifetname*. (Cilt 1-4) (4. Baskı). Bahar Yayınevi.

Gazzâlî, H. M. (1975). *İḥyâ'ü ʿulûmi'd-dîn* (Cilt 1-4). Bedir Yayınevi.

Harrâz, H. C. O. (1428/2007). *Mevsûatu'l-ahlak*. Mektebetü ehlü'l-eser li'n-neşri ve't-tevzî'.

İbn Kesîr, İ. Ş. Ö. (1969). *Tefsîrü'l-Ḳur'âni'l-'azîm* (Cilt 1-4). Dâru'l-ma'rife.

İbn Kesîr, İ. Ş. Ö. (1986). el-*Bidâye ve'n-nihâye* (Cilt 1-15). Beyrut: Dâru'l-Fikr.

İbn Manzûr, A. A. (1414 H) *Lisânu'l-Arab* (Cilt 1-15). Beyrut: Dâru Sadr.

İbn Mülkin, S. Ö. A. (2009). *el-Mu'în 'ale tefehum'il-erbaîn.* el-Fâruku'l-hadîsiyye li't-tibâ' ve'n-neşr.

İzutsu, T. (1984). *Kur'an'da dinî ve ahlakî kavramlar* (1. Baskı). Pınar Yayınları.

Kara, M. (1995). *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi* (3. Baskı). Dergâh Yayınları.

Karagöz, İ. (2002). Kur'an ve hadislerin ışığında sabır ve insan. *Diyanet İlmi Dergi*, 38(2), 5-22.

Karaman, H. -Çağrıcı, M. -Dönmez, İ. K.-Gümüş, S. (2014). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Cilt 1-5). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kâşânî, A. (1992). *Mü'cem Istilahâti's-Sûfiyye*. Dâru'l-menâr.

Kuşeyrî, Z. A. (1991). *el-Risale* (*Kuşeyrî Risâlesi / Tasavvuf İlmine Dair*). Dergah Yayınları.

Mekkî, M. Ali. (1999). *Kûtü'l-kulûb (Kalplerin Azığı)* (Cilt 1-4). İz Yayıncılık.

Müslim, M. H. (trh.) *el-Câmius'-Sahîh* (*Sahih-i Müslim*) (Cilt 1-5). (1. Baskı). Dârü İhyâi'l-türâsi'l-Arabî.

Önal, R, (2008). Kur'an verileri doğrultusunda sabır kavramı. *Diyanet İlmi Dergi*, 44(4),

OPEN ACCESS creative commons COPE

51-74.

Rağıb el-İsfahânî, H. M. (1961), *el-Müdredâtü elfâzi'l-Kur'an* (*Müfredât fî garîbî'l-Kur'an*) (1. Baskı). Dâru'l-Kalem

Rağıb el-İsfahânî, H. M. (1992), ez-*Zerî'a ilâ mekârimi'ş-şerî'a* (1. Baskı). Dâru'l-Kalem

Râzî, F. M. (1420 H.). *Mefâtihu'l-Gayb* (*et-Tefsîru'l-Kebîr*) (3. Baskı). (Cilt 1-32). Dâru İhyâi-et-Turâsi'l-Arabî.

Reşîd, M. R. (1990) *Tefsîrü'l-Ḳurʾâni'l-Hakîm* (*Tefsiru'l-Menâr*). (Cilt 1-12). Hey'etü'l-Mısriyetü'l-'Ametü li'l-Kitap.

Sa'lebî, İ. A. M. İ. (trs.). *ʿArâʾisü'l-mecâlis* (*Kasasu'l- enbiyâ*). Mektebetü'l-Cumhuriyyeti'l-'Arabiyye.

Serrâc, Nasr. A. (1996). *el-Lüma'* (*İslam Tasavvufu*). Altınoluk Yayınları.

Şe'râvî ,M.M. (1997). *Tefsirü eş-Şe'râvî*. Metâbi' Ahbârü'l-yevm.

Şevkânî, M. A. (1414). *Fethu'l-Kadîr* (Cilt 1-4). Dârü İbn Kesîr.

Taberî, M. C. (2000). *Câmiu'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an* (Cilt 1-24). Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye.

Taberî, M. C. (1407H.). *Târîḫu'l-ümem ve'l-mülûk* (Cilt 1-5). Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye.

Tutar, A. (1999). Hazret-i Muhammed (s.a.v.) ve sabır". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 138-144.

Türk Dil Kurumu, (1988). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Baskı Evi.

Ünal, A. (1998). *Kur'an'da temel kavramlar*. Nil Yayınları.

Yazır, E. M. H. (1960). *Hak dini Kur'an dili* (Cilt 1-9). (2. Baskı). Nebioğlu Baskıevi.

Yılmaz, H. K. (2013.) *Ana hatlarıyla tasavvuf ve tarikatlar.* Ensar Yayınları.